

ΜΕΡΟΣ΄ : ΟΙ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΕΣ ΠΕΠΟΙΘΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΘΕΟΔΩΡΑΣ – Η ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΠΡΑΞΗ ΤΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄ Ο ΘΡΥΛΟΣ ΤΗΣ ΘΕΟΔΩΡΑΣ

1. Εισαγωγή

Στο κεφάλαιο αυτό της διακειμενικής μελέτης μας για τη Θεοδώρα θα ασχοληθούμε με τον *θρύλο* της, τον απόηχο δηλαδή που άφησε το όνομα καθώς και η όλη ζωή της αυτοκράτειρας στην παγκόσμια Ιστορία. Συγκεκριμένα, βασιζόμενοι στο λιβελλογράφημα του Προκοπίου και συγκρίνοντας, για μια ακόμη φορά, τα δεδομένα του κειμένου του για την πρώην εταίρα με εκείνα των υπόλοιπων σύγχρονων συγγραφέων της μελέτης μας, θα προσπαθήσουμε να συνάγουμε κάποια δικά μας συμπεράσματα σχετικά με τον θρύλο της «αινιγματικής» αυγούστας.

2. Βασική αρχαία πηγή

Προκόπιος

Σύμφωνα με τον Προκόπιο, η Θεοδώρα, μια γυναίκα με την ταπεινότερη καταγωγή που θα μπορούσε να έχει μια ανθρώπινη ύπαρξη, υπήρξε κατά τα άλλα μια από τις, ίσως, πιο αναισχυντες εταίρες της εποχής της. Μάλιστα, όταν χάρη στην «ανέλπιστα» ευνοϊκή της μοίρα συνάντησε και παντρεύτηκε τον Ιουστινιανό και έγινε άνασσα, τότε, όπως τουλάχιστον εξιστορεί ο συνομήλικος «συμπολίτης» της ιστορικός,¹ η Θεοδώρα διαχειρίστηκε τον θρόνο της με τον πλέον ανίερο, άδικο και σκληρό τρόπο που θα μπορούσε ποτέ να ασκήσει αυτοκράτειρα.²

¹βλ. Προκοπίου, *Απόκρυφη Ιστορία*, αρχ. κείμεν., τόμ. VI, κεφ. X, πργφ. 1-23, σσ. 120-128.

²βλ. Προκοπίου, *Απόκρυφη Ιστορία*, αρχ. κείμεν., τόμ. VI, κεφ. XV, πργφ. 1-39, σσ. 176-186, κεφ. XVI, πργφ. 1-28, σσ. 188-196, κεφ. XVII, πργφ. 1-45, σσ. 196-210.

Ο Προκόπιος ισχυρίζεται ότι, κατά την περίοδο διακυβέρνησης της Θεοδώρας, παρά τη «ζοφερή» κατάσταση που επικρατούσε και το «μίσμα» που συντελούνταν στη χώρα, εν τούτοις, κανείς από τους αυλικούς και τους πολίτες δεν τολμούσε να εναντιωθεί και να διαμαρτυρηθεί για τα ανοσιουργήματα της αυγούστας. Αντίθετα, σε μια επίδειξη δύναμης της τύχης που, καθώς διαφεντεύει όλα τα ανθρώπινα, θάλεγε κανείς πως απεφάσισε να δείξει το ιδιαίτερα ευνοϊκό της πρόσωπο στην άλλοτε «δύσμοιρη» και ταπεινή κόρη του Ακακίου, όλοι οι υπήκοοι αδιαφορούσαν για τα ανοσιουργήματά της και την προσκυνούσαν ως θεά. Τότε, όπως εικάζει ο Προκόπιος, αξιωματούχοι του «Ιερού Παλατίου», στρατιωτικοί και λαός, δεν υπάκουαν μόνο «τυφλά» στο θέλημά της Θεοδώρας και την αποκαλούσαν «οσία» και «Δέσποινα». Επιπλέον, ακόμη και πολύ μετά τον θάνατό της, οδύρονταν «απαρηγόρητοι» για τον χαμό της και μάλιστα της απέδωσαν τον τιμητικό τίτλο της «Σώτειρας», της αναντικατάστατης και «ιδικής» τους αυτοκράτειρας.³

3. Σύγχρονοι βυζαντινολόγοι – Ιστορικοί συγγραφείς – Μυθιστοριογράφοι

3.1 C. Diehl

Ο C. Diehl, σε αντίθεση με τον Προκόπιο που επιμένει στον απόηχο του «σκανδαλώδους» λιβελλογραφημάτος του, δεν μπορεί να δεχθεί αβασάνιστα την νεανική ακολασία της Θεοδώρας, καθώς και τον τότε ηθικό της «ξεπεσμό». Μάλιστα ο ίδιος, αν και αποδέχεται το από δύο αιώνων χειρόγραφο της *Απόκρυφης Ιστορίας* ως «πολύτιμο» ιστορικό πληροφοριακό υλικό, εν τούτοις, προβληματίζεται και αμφισβητεί την πιστότητά του αναφορικά με το παρελθόν της αυτοκράτειρας. Εκ πρώτης δηλαδή, ο Γάλλος βυζαντινολόγος αναρωτιέται πως αν πράγματι η Θεοδώρα, προ της ανόδου της στον θρόνο και συνεπώς πριν από την «υπέρτατη αρχή» της, διήγε έναν τόσο ακόλαστο βίο, πώς συνέβηκε και μετά τον θάνατό της κανείς άλλος ιστορικός πέραν του Προκοπίου, δεν «έλυσε τη γλώσσα του» και δεν διακινδύνευσε να επιρρίψει τον παραμικρό μύδρο εις βάρος της κόρης του Ακακίου; Πώς ήταν επίσης δυνατό το γεγονός ότι, ενώ οι βυζαντινοί υπήκοοι πολλάκις εξύβρισαν και

³Προκοπίου, *Απόκρυφη Ιστορία*, αρχ. κείμεν., τόμ. VI, κεφ. X, πργφ. 5-11, σσ. 120-124.

προσέβαλαν τον καίσαρα, με έντονο παράδειγμα αυτό της *Στάσης του Νίκα*,⁴ παρά ταύτα, ποτέ δεν μέμφθηκαν την αυγούστα; Επιπλέον ο C. Diehl, για μια ακόμη φορά, απορεί πώς ο ισχυρός και λογικός Ιουστινιανός, με τη σύνεση αλλά και την ευρεία δυνατότητα επιλογής συζύγου που διέθετε, αφήφισε τίτλο και υπόσταση και, έτσι αβασάνιστα, επέλεξε ως σύζυγό του τη χειρότερη από «*όλες τις γυναίκες της αυτοκρατορίας*». Την κάποτε «επονείδιστη», σύμφωνα με τον Προκόπιο, «μιμάδα», στο πέρασμα της οποίας όλοι ξεμάκρυναν από τον φόβο μην τους μεταδοθεί το μίασμα που εκείνη εξέπεμπε.⁵

Τελικά ο C. Diehl αποφαινεται πως ναι μεν διαφωνεί, εν μέρει, με τους υπερβολικούς λίβελλους του Προκοπίου και δεν μπορεί να δεχθεί μια Θεοδώρα τόσο «διεφθαρμένη», όμως, ωστόσο από την άλλη πλευρά θα ήταν κωμικοτραγικό να παρουσιαστεί μια Θεοδώρα αμόλυντη και με καταγωγή, τουλάχιστον από πατέρα συγκλητικό και «ευσεβή». Έτσι, ο Γάλλος βυζαντινολόγος καταλήγει πως ο καλύτερος θρύλος για τη Θεοδώρα, θα ήταν εκείνος που, χωρίς υπερβολές, θα έδινε μια ευειδή μιμάδα-χορεύτρια με ταπεινή καταγωγή και «*βουτηγμένη στον βούρκο*» που, όμως από μια εύνοια της τύχης, γνωρίσε έναν υψηλά ιστάμενο άνδρα, τον παντρεύτηκε και έκτοτε έζησε σεπτά και ευλαβικά.⁶

3.2 Κ. Θεοχάρους

Ο Κ. Θεοχάρους, χωρίς την εκτεταμένη ανάλυση του C. Diehl σχετικά με τον θρύλο της Θεοδώρας, εν τούτοις, την αναδεικνύει ως μια σπάνια προσωπικότητα, «*μήτε αγία*» «*μήτε κολασμένη*», με μνησικακίες, αλλά και ανεγέρσεις εκκλησιών και με «*μετά θάνατον*» αναμνήσεις, περισσότερο καλές παρά δυσάρεστες.⁷

3.3 P. Cezaretti

Ο P. Cezaretti, συμφωνώντας σε γενικές γραμμές με Προκόπιο, C. Diehl και Κ. Θεοχάρους, εικάζει για τον θρύλο της Θεοδώρας, παρατηρώντας την αντιφατική

⁴C. Diehl, *Θεοδώρα*, μερ. II, κεφ. V, σσ. 75-85.

⁵C. Diehl, *Θεοδώρα*, μερ. I, κεφ. V, σσ. 37-38.

⁶C. Diehl, *Θεοδώρα*, μέρ. I, κεφ. V, σσ. 37-42.

⁷Κ. Θεοχάρους, *Αυγούστα Θεοδώρα*, μερ. XI, κεφ. V, σσ. 475-476.

αυτοκρατορική μορφή της από το ψηφιδωτό πορτραίτο της στη Βασιλική της Ραβέννας στην Ιταλία. Έτσι, παρουσιάζει την αυτοκράτειρα ως μια γυναίκα μυθική, κάτι σαν τον απόηχο μιας Μήδειας, μιας Διδούς ή μιας Αντιγόνης.⁸

3.4 G. Rachet

Σύμφωνα με τον G. Rachet, η Θεοδώρα υπήρξε η γυναίκα εκείνη με την ασυνήθιστη μοίρα και τύχη, που κάποτε, μικρή εταίρα και χορεύτρια, έκανε την ευχή να ξεφύγει από την αθλιότητα της έως τότε ζωής της και να ανεβεί ψηλά, στα ύψιστα αξιώματα. Να πετύχει τόσο, ώστε το όνομα και η φήμη της να παραμείνουν στους αιώνες. Έτσι και έγινε. Η κόρη του Ακακίου, μπορεί κάποια στιγμή να πέθανε, αλλά ο θρύλος της, ο απόηχος δηλαδή του ονόματος και του έργου της, παραμένει αναλλοίωτος.⁹

3.5 Γ. Ρούσσος

Ο Γ. Ρούσσος αποφαινεται ότι μπορεί η Θεοδώρα να υπήρξε καποτε μια «ακόλαστη χορεύτρια», κατάπτυστη και ταπεινή, όμως, κατάφερε να γίνει θρύλος, μια μεγάλη δηλαδή αυτοκράτειρα και να καταλάβει μια από τις πρώτες θέσεις στην Παγκόσμια Ιστορία¹⁰.

4. Συμπεράσματα

Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο, ενώ ο Προκόπιος δεν συμφωνεί με τον θρύλο που θέλει τη Θεοδώρα οσία και ένδοξη άνασσα, οι άλλοι σύγχρονοι συγγραφείς, αν και λανωνικοί, εκθειάζουν την προσωπικότητα και το έργο της και την θεωρούν ως μια σπουδαία βυζαντινή μορφή.

⁸P. Cezaretti, *Θεοδώρα*, επίλογος, σ. 516.

⁹G. Rachet, *Θεοδώρα*, κεφ. IV, σσ. 59-63.

¹⁰Γ. Ρούσσος, *Φλογισμένη Πορφύρα*, κεφ. CCXXXVIII, σσ. 507-508.